

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМУНАЛЬНИМИ ПОСЛУГАМИ ВЧИТЕЛІВ УРСР У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 1950-х - ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х РОКІВ

У статті на основі архівних документів розкривається проблема забезпечення вчителів УРСР комунальними послугами - житлом, квартирною платою, опаленням та освітленням - в другій половині 1950-х - першій половині 1960-х років. Показано недоліки, які існували в цій сфері і негативно впливали на матеріальне становище освітян.

Сучасний розвиток історичної науки сприяв зростанню інтересу дослідників до проблем повсякденності. Останнім часом активно почало вивчатися щоденне життя селянства, робітників, студентства, науково-педагогічної інтелігенції, вчительства тощо. Звернення до повсякденності освітян є актуальним, адже дослідження в цій сфері дають можливість більш глибоко осмислити реформаційні процеси, що сьогодні відбуваються в Україні в галузі освіти, та використати досвід попередніх поколінь. Вчительство відіграло важливу роль у радянському суспільстві, адже з їх працею пов'язувалося досягнення важливих для комуністичної доктрини цілей: не лише озброєння молоді знаннями, але й формування ідеологічно правильно вихованих громадян та поширення соціалістичної системи цінностей і поглядів на життя. Керівництво держави, розуміючи суспільне значення освітян, намагалося матеріально заохотити їх, підвищуючи педагогам заробітну плату, надаючи їм житло та комунальні послуги.

У працях радянських дослідників питання комунального забезпечення не знайшло належного висвітлення. Основна увага зосереджувалася на освітянській політиці держави, шкільних реформах та суспільній ролі вчительства. Лише із поворотом історичної науки до аналізу мікроісторичних процесів суспільства, науковці звернулися до вивчення соціально-побутових аспектів повсякденності освітян. Так, І.Романюк [1], досліджуючи селянський соціум в період "відлиги", зупиняється і на складному матеріальному становищі вчительства. У дисертаціях Н.Белової [2] та Л.Романець [3] йшлося про проблеми заробітної платні педагогів, їх соціальне забезпечення, культурний розвиток тощо. Питання надання освітянам комунальних послуг залишилося поза їх увагою.

Метою цієї статті є спроба на основі архівних матеріалів відстежити проблеми, які існували із наданням комунальних послуг вчителям УРСР в другій половині 1950-х - першій половині 1960-х років.

Забезпечення педагогів комунальними послугами протягом досліджуваного періоду регулювалося постановами Ради Міністрів СРСР №246 від 10 лютого 1948 р., Ради Народних Комісарів УРСР №1339 від 8 жовтня 1940 р. та Інструкцією РНК УРСР від 2 червня 1941 р. Відповідно до зазначених документів, вчителям сільської місцевості надавалася безкоштовно житлова площа з опаленням та освітленням. Педагоги ж міст та містечок отримували лише пільги у забезпеченні паливом та електроенергією. Привілейоване становище сільських вчителів обумовлювалося необхідністю заохочення їх до роботи, адже у зв'язку із важким матеріально-побутовим становищем педагогів у школах сільської місцевості катастрофічно відчувалася нестача кадрів. На школи та виконавчі комітети сільських рад покладалося завдання виділяти освітянам комунальні квартири, а при їх відсутності - орендувати житло у власників будинків та щомісячно сплачувати квартирну плату [4]. Як наслідок, в сільській місцевості розпочалося житлове будівництво за рахунок коштів самооподаткування та допомоги колективних господарств. Але їх було недостатньо для вирішення житлової проблеми, тому значна частина вчителів наймала квартири. Так, станом на 1 січня 1954 р. 43,8% сільських педагогів проживало в орендованих помешканнях; 26,6% - у власних квартирах; 19,5% - у комунальних; 10,1% - разом із родичами [5].

Згідно з вищезазначеною Інструкцією орендовані квартири, які наймалися для вчителів сільської місцевості, мали відповідати нормі 9 кв. м на одну особу - члена сім'ї. Причому асигнування на оплату житла і розмір коштів повинні були враховувати фактичну вартість квартири. Незважаючи на це, в досліджуваний період освітяни зіштовхувалися з низкою проблем фінансового характеру. По-перше, державних асигнувань, що виділялися виконкомам обласних рад, не завжди вистачало для повної щомісячної оплати за вчительські квартири. Як наслідок,

педагоги змушені були доплачувати власні кошти. Для прикладу, Кіровська сільська рада Орхівського району Запорізької області в 1954 р. уклала договір оренди квартири у розмірі 100 крб. на місяць, а оплачувала лише 75 крб., решту вчителі доплачували з власної кишені [6]. В 1955 р. Рахнянська сільська рада Шпиківського району (нині належить до Тульчинського району) Вінницької області оплачувала вчителям лише 32 крб. квартирної плати, хоча вартість помешкання дорівнювала 150 крб. щомісяця [7]. Вчитель Георгієвської середньої школи Олександрівського району Донецької області Кальченко М. в листі до обласного комітету профспілки скаржився на те, що він в 1962 р. оплачував 8,5 крб. (нові ціни, встановлені після проведення грошової реформи в 1961 р.) щомісячно за орендовану квартиру, бо школа могла заплатити лише 3,5 крб. [8]. По-друге, вчителі також зіштовхувалися і з фінансовим свавіллям місцевих органів влади. Наприклад, якщо квартира, найнята для вчителя, перевищувала нормований метраж, деякі сільські ради та районні фінансові відділи відмовлялися сплачувати за додаткові метри і педагоги змушені були доплачувати власні кошти. Так, в 1962 р. у Вижницькому та Глибоцькому районах Чернівецької області 100 вчителів щомісяця доплачували від 1 до 6 крб., а в Перечинському районі Закарпатської області близько 56 вчителів мали доплачувати 4-5 крб. [9].

Окрім фінансових непорозумінь освітяни змушені були також миритися і з важкими умовами проживання. Так, розміри шкільної чи орендованої квартири не завжди відповідали встановленим нормам житлової площі та санітарно-гігієнічним правилам. Часто вони перебували в аварійному стані (протікав дах, були тріщини у стінах тощо) або потребували капітального ремонту. Звичайним явищем стало проживання сімей з 4-5 осіб у кімнаті площею у 8 кв. м [10]. Для прикладу, за даними профспілкового комітету Херсонської області в 1961 р. біля 60% сільських вчителів не були забезпечені відповідною нормою жилої площі [11]. Траплялися випадки, коли сільська рада обкладала податком орендодавців, після чого вони вимагали від вчителів звільнити квартири. Наприклад, у зв'язку з таким оподаткуванням вчителька Георгієвської школи Петраківської сільради Донецької області Купріянова К. протягом 7 років змінила 4 квартири [12]. В найскладніших житлових умовах перебували вчителі гірських районів Закарпатської області, більшість яких через відсутність окремих квартир проживали в одній кімнаті разом із сім'ями господарів помешкання.

Не менш складною була ситуація із житловим забезпеченням педагогів в містах. Оскільки державних асигнувань на будівництво відомчих будинків для міських освітян не виділялося, отримати власне помешкання можливо було лише за рахунок виділення квартир виконками міських рад. Житлова площа надавалася у розпорядження міському комітету профспілки, яка розподіляла її у черговому порядку. Чисельність вчительських сімей, які щороку мали змогу заселитися у власну квартиру, була мізерною: в залежності від розмірів міста та масштабів житлового будівництва вона коливалася від трьох до п'яти на рік у невеликих містах та від двадцяти до п'ятдесяти в обласних центрах. Для прикладу, протягом 1957-1959 рр. у м.Бердянськ Запорізької області 18 освітян отримали власне помешкання, у черзі перебувало ще 40 [13]. У м.Мелітополь тієї ж області в 1958 р. квартири надали лише 5 педагогам, разом з тим 71 вчительська сім'я потребувала житлової площі [14]. Протягом 1960-1962 рр. в містах Дніпропетровську та Донецьку квартири отримало 148 та 123 вчителів відповідно, у черзі перебувало ж близько 740 осіб [15]. Як наслідок, значна частина міських освітян проживала у найманих помешканнях і по 10-15 років перебувала у черзі на отримання житла. Такі вчителі, не маючи пільг, якими користувалися їх сільські колеги за орендовані квартири, самостійно сплачували за найняте помешкання, щомісяця витрачаючи близько 150-250 крб.

Велике значення в соціальному забезпеченні освітян відігравало постачання їм палива. Відповідно до встановлених вимог, місцева влада мала подбати про доставку його до будинків вчителів не пізніше 1 вересня. Виконками обласних рад через виконкоми районних рад забезпечували вивіз вугілля до шкільних дворів. А вже школи доставляли його до помешкань своїх працівників.

Норми палива за Інструкцією залежали від кількості членів сім'ї та їх місця проживання. Одноосібні вчителі та вчительські сім'ї, що складалися з двох осіб і проживали в Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Івано-Франківській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській та Чернівецькій областях отримували 1,2 т дров; сім'ї більше двох осіб - 1,5 т. Вчителі з інших областей УРСР отримували 1,5 т та 2 т дров відповідно [16].

Впродовж досліджуваного періоду основним видом палива, що постачалося населенню, було кам'яне та буре вугілля. Дрова відігравали допоміжну роль через низький коефіцієнт корисної дії. Норми кам'яного вугілля для вчителів (найпоширенішим сортом був антрацит АРШ) коливалися від 564 (для сім'ї із двох осіб) до 705 кг (для сім'ї понад дві особи). Іншим видом палива був торф. Його норми склали 1014 та 1257 кг відповідно [17]. Однак виконками обласних рад, виходячи з вище зазначених показників, могли встановлювати інші норми палива. Так, у Донецькій області виділялося для вчителя одноосібника або сім'ї із двох осіб 600 кг антрациту АРШ, для сім'ї із трьох осіб і більше - 800 кг [18]. У Дніпропетровській та Запорізькій областях торф'яного брикету надавалося по 900 та 1200 кг відповідно [19].

Слід зазначити, що з року в рік в УРСР виникали проблеми із постачанням палива, що було пов'язано із зменшенням Держпланом УРСР нарядів на вугілля по областях. Оскільки навчальні заклади забезпечувалися ним у першу чергу, то тисячі вчительських сімей не мали змоги отримати передбачену їм норму палива. Так, в наслідок того, що Вінницька область в 1954 р. отримала на 4 тис. т вугілля менше, ніж у попередньому 1953 р., освітяни Вінницького, Могилів-Подільського, Ямпільського районів взагалі залишилися без нього [20]. Станом на 1 вересня 1955 р. план завозу палива до шкіл та осель вчителів було виконано лише на 79,1% [21]. Так, в Житомирській області план було виконано на 22,6%, в Станіславській (нині - Івано-Франківська), Львівській, Волинській, Хмельницькій, Тернопільській - на 50%, 50,7%, 54,6%, 57%, 59,6% відповідно [22]. Лише дві області - Харківська та Чернігівська - змогли забезпечити освітян потрібною нормою палива. Причиною недостатнього постачання вугілля вчителям було те, що постачальник палива - Міністерство місцевої та паливної промисловості УРСР - не виконав плану видобутку, вивозу та відвантаження кам'яного, бурого вугілля та торфу. З початку року Міністерство недодало 129,5 тис. т кам'яного та 27 тис. т бурого вугілля, 318 тис. т торфу [23]. Крім того, Міністерство автомобільного транспорту і шосейних шляхів УРСР не виконало план вивозу кам'яного вугілля з шахт на пристанційні склади.

Як наслідок, тисячі шкіл УРСР та вчительських сімей не отримали передбаченої норми палива. Так, освітяни Ямпільського району Вінницької області отримали лише 500 т вугілля, що склало 40% від потрібної кількості [24]. Лише завдяки втручанням Ради Міністрів УРСР, Міністерства освіти УРСР та ЦК Профспілки робітників початкової і середньої школи УРСР до кінця грудня 1955 р. вдалося вирішити проблему завдяки завозу місцевих видів палива - торфу, хмизу, соломи.

Схожа ситуація повторилася і в наступному 1956 р. Міністерство місцевої та паливної промисловості УРСР недовантажило для областей по виділених їм фондах 180 тис. т кам'яного вугілля. Як наслідок, понад 30% вчителів сільських шкіл Вінницької, Київської, Кіровоградської, Кримської (нині - Автономна Республіка Крим), Миколаївської, Полтавської, Станіславської, Черкаської, Чернігівської областей залишилися без палива [25]. Виконками обласних рад намагалися вирішити цю проблему за рахунок видобутку місцевого палива - торфу, але несприятливі погодні умови не дозволили своєчасно заготовити та вивезти його з місць розробки. Вчителі змушені були опалювати власні помешкання відходами від сільського господарства, хмизом, корчами, бадиллям, качанами тощо.

Складна ситуація із забезпеченням паливом змусила Раду Міністрів УРСР вжити термінових заходів. 8 січня 1957 р. спеціальною постановою Міністерство місцевої та паливної промисловості УРСР, Міністерство сільського господарства УРСР та Укрлісозбут зобов'язали надати областям республіки понад 526 тис. т кам'яного, 43 тис. т бурого вугілля, 131 тис. т брикету та 299 тис. куб. м дров [26]. Лише після таких заходів педагоги були забезпечені паливом в повній мірі.

Перебої із постачанням вугілля та неможливість виконавчих комітетів обласних рад забезпечити населення паливом призвело до впровадження практики виплати вчителям грошової компенсації. Вона прирівнювалася до вартості передбаченої норми вугілля і складала близько 130-250 крб. в залежності від кількості членів сім'ї педагога [27]. Уже протягом другої половини 1950-х - першої половини 1960-х років виплата грошової компенсації вчителям була характерною для всіх областей республіки. Для прикладу, в 1956 р. 90% вчителів Хмельницького [28] та Немирівського [29] районів Вінницької області замість палива отримали кошти, в 1962 р. кошти за вугілля отримали понад 30% педагогів Носівського району Чернігівської області [30]. Однак грошова компенсація за паливо спричиняла зайві клопоти для освітян, адже вони змушені були самостійно домовлятися про

купівлю вугілля в торговельних закладах та доставку його до своїх будинків. Як наслідок, виникали проблеми з транспортом, який можна було отримати лише за попередньою домовленістю з керівником колективного чи державного підприємства.

Грошову компенсацію також виплачували за вимогою освітян у тому випадку, коли надане їм паливо було низької якості. Так, в 1958 р. 20% вчителів сільських шкіл Вінницької області відмовилися від антрациту АРШ через його непридатність для спалювання в пічках орендованих квартир колгоспників [31]. В 1963 р. усі педагоги Коростишівського району Житомирської області також відмовилися від низькоякісного вугілля [32].

Процес забезпечення вчителів паливом ускладнювався не лише прорахунками центральних органів влади, але і діями місцевих виконавчих комітетів рад. По-перше, часто педагоги змушені були за власні кошти завозити паливо із шкільних дворів, хоча згідно з постановою Ради Міністрів СРСР №246 ці витрати лягали на школи та районні відділи освіти. Щороку у звітах обласних комітетів профспілки до ЦК Профспілки робітників початкової і середньої школи УРСР наголошувалося на численних фактах самовивозу освітянами вугілля до своїх домівок. По-друге, деякі районні відділи освіти урізали норму палива вдвічі тим вчителям, члени сімей яких працювали в колгоспах. Для прикладу, педагоги Кам'янецької середньої школи Софіївського району Дніпропетровської області в листі до редакції газети "*Радянська освіта*" в 1957 р. скаржилися, що їм видали лише 350 кг вугілля, тому що їх чоловіки працювали на виробництві [33].

Вирішення зазначених труднощів не розв'язувало проблему забезпеченості вчителів паливом. Адже виділеного державою вугілля вистачало лише на 1/3 опалювального сезону. За розрахунками районних комітетів профспілки мінімальна кількість вугілля, необхідного для опалення невеликої вчительської квартири, складала 1,5-2 т [34], тобто удвічі перевищувала встановлені норми. Тому решту педагоги докуповували за власні кошти. В середньому щороку вчительська сім'я витрачала на закупівлю палива 300-400 крб. [35]. Крім того, освітяни також купували 1-2 кубометри дров для розпалювання вугілля [36]. Особливо в складній ситуації перебували вчителі віддалених сіл, адже за деревиною вони змушені були їхати до містечок, райцентрів, селищ міського типу, де розміщувалися склади-магазини.

Окрім забезпечення освітян вугіллям держава частково оплачувала їм і користування газом. Вчителі, які проживали в міських будинках з централізованим опаленням, щороку отримували близько 220 крб. Ця сума дорівнювала вартості 750 кг вугілля АРШ. Але педагоги витрачали близько 270 крб. за опалювальний сезон. Райкоми профспілок у щорічних звітах до обласних комітетів наголошували на потребі збільшення вдвічі норм видачі вугілля та виділенні асигнувань для централізованого опалення. Але до середини 1960-х років проблему вирішити так і не вдалося.

Іншою складовою частиною комунальних послуг, які безкоштовно надавалися вчителям, було освітлення. До середини 1950-х років не всі населені пункти УРСР були електрифіковані. Якщо міста, містечка, селища міського типу, де розміщувалися заводи, шахти, інші важливі промислові об'єкти мали електричне освітлення, то у віддалених селах населення користувалося гасом. Згідно із встановленими нормами сімейним вчителям щорічно оплачувалися послуги за користування електроенергією у кількості 2 електролампочки на 50-60 Вт, одноосібникам - 1 електролампочка на 100 Вт, що дорівнювало приблизно 90 крб., або надавалося 50 кг гасу. Цього було не достатньо для належного освітлення житлових приміщень. Адже, якщо вчительські сім'ї мали квартири, які склалися із двох кімнат, кухні, коридору, то вони мусили витрачали на рік вдвічі більше електроенергії, ніж їм виділялося за нормою. Тому щороку освітяни доплачували за електроенергію близько 200 крб. [37].

З постачанням гасу також були перебої. В окремих випадках вчителі самостійно його купували, а в кінці року районні фінансові відділи повертали їм кошти. Крім того, траплялося, що замість 50 кг гасу, місцеві органи виділяли освітянам 50 л, що по кількості було меншим.

Отже, в другій половині 1950-х - першій половині 1960-х років відповідно до урядових постанов вчителі займали привілейоване становище в суспільстві. На відміну від інших категорій населення їм гарантувалося безкоштовне забезпечення паливом та освітленням. А для педагогів сільської місцевості також передбачалася повна оплата за орендоване житлове приміщення. Разом з тим комунальне забезпечення вчителів характеризувалося низкою недоліків, що були пов'язані з

обмеженістю держаних асигнувань. По-перше, сільські педагоги були вимушені доплачувати за проживання в орендованих квартирах. По-друге, норма виділеного вугілля вчителям надавалася несвоєчасно, низької якості та в недостатній кількості. Його вистачало лише на третину опалювального сезону. По-третє, норма гасу та грошова оплата за електроенергію не забезпечували належного освітлення вчительських квартир. По-четверте, педагоги зіштовхувалися із свавіллям місцевих органів влади, які самочинно зменшували норми палива та гасу. Всі ці чинники призводили лише до часткового задоволення комунальних потреб вчителів. Тому вони змушені були витратити щороку близько 20-24% річного заробітку на оплату за помешкання, опалення та освітлення. Враховуючи той факт, що для більшості освітян заробітна платня була єдиним джерелом доходів, ці додаткові витрати негативно впливали на їхнє матеріальне становище.

1. Романюк І. Українське село у 50-ті - першій половині 60-х років ХХ ст. / І.Романюк. - Вінниця: Книга-Вега, 2005. - 256 с.
2. Белова Н.А. Повседневная жизнь советских учителей: на материалах Костромской области: автореф. дис. ... канд. истор. наук: 07.00.07 / Белова Наталья Андреевна. - Москва, 2011. - 19 с.
3. Романець Л.М. Вчителі загальноосвітніх шкіл УРСР післявоєнного періоду (1945 - друга половина 1950-х років): соціальний статус та повсякденне життя.: автореф. дис. ... канд. истор. наук: 07.00.01 / Л.М.Романець. - Черкаси, 2010. - 23 с.
4. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (далі - ЦДАВО України), ф.166, оп.15, спр.379, арк. 13.
5. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.8, спр.11454, арк. 30.
6. Державний архів Запорізької області (далі - ДАЗО), ф.Р-2418, оп.1, спр.83, арк.121.
7. Державний архів Вінницької області (далі - ДАВО), ф.Р-1199, оп.3, спр.16, арк.369.
8. ЦДАВО України, ф.Р-5098, оп.1, спр.95, арк. 104.
9. ЦДАВО України, ф.166, оп.15, спр.4078, арк. 58.
10. Державний архів Донецької області (далі - ДАДонО), ф.Р-2997, оп.1, спр.214, арк.131.
11. ЦДАВО України, ф.Р-5098, оп.1, спр.95, арк.150.
12. ДАДонО, ф. Р-2997, оп.1, спр.214, арк. 132.
13. ДАЗО, ф.Р-2418, оп.1, спр.109, арк.79.
14. ДАЗО, ф.Р-2418, оп.1, спр.108, арк.38.
15. ЦДАВО України, ф.Р-5098, оп.1, спр.95, арк.33, 38.
16. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.10, спр.3487, арк.38.
17. Державний архів Дніпропетровської області (далі - ДАДнО), ф.Р-4469, оп.1, спр.102, арк.21.
18. ДАДонО, ф.Р-2997, оп.1, спр.214, арк.132.
19. ДАДнО, ф.Р-4469, оп.1, спр.103, арк.21, 29.
20. ДАВО, ф.Р-1199, оп.3, спр.16, арк.299.
21. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.9, спр.1213, арк.128.
22. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.9, спр.1213, арк.129.
23. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.9, спр.1213, арк.129.
24. ДАВО, ф.Р-1199, оп.3, спр.8, арк.131.
25. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.9, спр.3729, арк.10.
26. ЦДАВО України, ф.Р-2, оп.9, спр.2810, арк.56.
27. ДАВО, ф.Р-1199, оп.3, спр.16, арк.307.
28. ДАВО, ф.Р-1199, оп.3, спр.16, арк.37.
29. ДАВО, ф.Р-1199, оп.3, спр.22, арк.233 зв.
30. ЦДАВО України, ф.Р-5098, оп.1, спр.95, арк.102.
31. ЦДАВО України, ф.Р-5098, оп.1, спр.20, арк.29.
32. Державний архів Житомирської області, ф.Р-6409, оп.1, спр.11, арк.145.
33. ДАДнО, ф.Р-4469, оп.1, спр.14, арк.39.
34. ДАДнО, ф.Р-4469, оп.1, спр.103, арк.38.
35. ДАДнО, ф.Р-4469, оп.1, спр.103, арк.39.
36. ДАЗО, ф.Р-2418, оп.1, спр.163, арк.37.
37. ДАДнО, ф.Р-4469, оп.1, спр.103, арк.39.

References

1. Romanyuk I. Ukrayins'ke selo u 50-ti - pershij polovy'n'i 60-x rr. XX st. / I.Romanyuk. - Vinny'cy: Kny'ga-Vega, 2005. - 256 s.
2. Belova N.A. Povsednevnyaya zhy'zn` sovetsky'x uchy'telej: na matery'alax Kostromskoj oblasti': avtoref. dy's. ... kand. y'stor. nauk: 07.00.07 / Belova Natal'ya Andreevna. - Moskva, 2011. - 19 s.
3. Romanecz` L.M. Vchy'teli zagal'noosvitnix shkil URSR pislyavoyennogo periodu (1945 - druga polovy'ni 1950-x rokov): social'ny'j status ta povsyakdenne zhy'ttya.: avtoref. dy's. ... kand. istor. nauk: 07.00.01 / L.M.Romanecz`. - Cherkasy`, 2010. - 23 s.
4. Central'ny'j derzhavny'j arxiv vy'shhy'x organiv vlady` ta upravlinnya Ukrayiny` (dali - CzDAVO Ukrayiny`), f.166, op.15, spr.379, ark. 13.

5. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.8, spr.11454, ark. 30.
6. Derzhavny`j arxiv Zaporiz`koyi oblasti (dali - DAZO), f.R-2418, op.1, spr.83, ark.121.
7. Derzhavny`j arxiv Vinny`cz`koyi oblasti (dali - DAVO), f.R-1199, op.3, spr.16, ark.369.
8. CzDAVO Ukrayiny, f.R-5098, op.1, spr.95, ark. 104.
9. CzDAVO Ukrayiny, f.166, op.15, spr.4078, ark. 58.
10. Derzhavny`j arxiv Donecz`koyi oblasti (dali - DADonO), f.R-2997, op.1, spr.214, ark.131.
11. CzDAVO Ukrayiny, f.R-5098, op.1, spr.95, ark.150.
12. DADonO, f. R-2997, op.1, spr.214, ark. 132.
13. DAZO, f.R-2418, op.1, spr.109, ark. 79.
14. DAZO, f.R-2418, op.1, spr.108, ark.38.
15. CzDAVO Ukrayiny, f.R-5098, op.1, spr.95, ark.33, 38.
16. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.10, spr.3487, ark.38.
17. Derzhavny`j arxiv Dnipropetrovs`koyi oblasti (dali - DADnO), f.R-4469, op.1, spr.102, ark.21.
18. DADonO, f.R-2997, op.1, spr.214, ark.132.
19. DADnO, f.R-4469, op.1, spr.103, ark.21, 29.
20. DAVO, f.R-1199, op.3, spr.16, ark.299.
21. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.9, spr.1213, ark.128.
22. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.9, spr.1213, ark.129.
23. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.9, spr.1213, ark.129.
24. DAVO, f.R-1199, op.3, spr.8, ark.131.
25. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.9, spr.3729, ark.10.
26. CzDAVO Ukrayiny, f.R-2, op.9, spr.2810, ark.56.
27. DAVO, f.R-1199, op.3, spr.16, ark.307.
28. DAVO, f.R-1199, op.3, spr.16, ark.37.
29. DAVO, f.R-1199, op.3, spr.22, ark.233 zv.
30. CzDAVO Ukrayiny, f.R-5098, op.1, spr.95, ark.102.
31. CzDAVO Ukrayiny, f.R-5098, op.1, spr.20, ark.29.
32. Derzhavny`j arxiv Zhy`tomy`rs`koyi oblasti, f.R-6409, op.1, spr.11, ark.145.
33. DADnO, f.R-4469, op.1, spr.14, ark.39.
34. DADnO, f.R-4469, op.1, spr.103, ark.38.
35. DADnO, f.R-4469, op.1, spr.103, ark.39.
36. DAZO, f.R-2418, op.1, spr.163, ark.37.
37. DADnO, f.R-4469, op.1, spr.103, ark.39.

Кагальная М.В. Обеспечение коммунальными услугами учителей УССР во второй половине 1950-х - первой половине 1960-х годов

В статье на основе архивных документов раскрывается проблема обеспечения учителей УССР коммунальными услугами - жильем, квартирной платой, отоплением и освещением - во второй половине 1950-х - первой половине 1960-х годов. Показаны недостатки, которые существовали в этой сфере и негативно влияли на материальное положение педагогов.

Отримано 1.12.2013